

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HASZNOS ÉS KÁRTÉKONY ROVAROKRA

XVIII. KÖTET.

1911 MÁJUS

5. FÜZET.

Egy különös életmódú légynemről.

(Rovarászaink szíves figyelmébe.)

Irta: DR. KERTÉSZ KÁLMÁN.

Az Empididák családjába tartozó *Clinocera* nemet MEIGEN 1803-ban állította fel; ezt a nemet a dipterologusok manapság is nagy figyelemre méltatják. Ennek főleg az az oka, hogy az ide tartozó fajok hosszú ideig ritkaság számba mentek, a mi abból is kitünik, hogy elterjedésüket illetőleg 1880-ig csak itt-ott találunk néhány adatot. LOEW 1858-ban közzétett dolgozatában 10 fajt tárgyal, de a legtöbb fajból csak 1—2 példánya volt. SCHINER 1862-ben megjelent munkájában egyetlen egy osztrák fajt sem említ. Ezeknek az érdekes legyeknek életmódját és tartózkodási helyét még MIK 1881-ben közölt dolgozata sem említi meg pontosan s csak általánosságban jegyzi meg, hogy az Ausztriát Csehországtól elválasztó Maltspatak mentén 5 fajt gyűjtött. A kiknek később sikerült a tartózkodási helyet fölfedezni, azok is titokban tartották tudományukat. Midőn 1900-ban Németországban jártam, ottani ismerőseim nagy örömemre avval biztattak, hogy majd elvezetnek oly helyre, a hol *Clinocera*kat lehet gyűjteni. Nagy várakozással tekintetem arra a napra, a melyen egyik nagy kívánságom teljesülni fog. Végre megérkezett a nagy nap, a melyen gyűjtés közben egy patakhoz értünk; itt egyik ismerősöm letérdelt a patak partjára s egy vízmosta fatuskót különösen nagy figyelemre méltatott. Intésére én is odatelepedtem s néhány másodperc múlva megmutatta a tuskón ülő *Clinocera* t, melyet gyűjtőüvegjével letakart. Néhány magyarázó szóval útnak eresztett, hogy keressek én is gyűjtésre alkalmas helyet, a mi most már nem került nagy fáradságomba.

*

Magyarországból nagyon kevés faj ismeretes. A faunakatalogus mindössze 15 fajt sorol fel és ez a felsorolás is majdnem kivétel nélkül irodalmi adatokon alapszik.

Soraimnak célja éppen az, hogy rovarászaink figyelmét fel-

hívjam erre az érdekes nemre s felkérjem őket, hogy alkalom adtán gyűjtsenek ők is a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteménye számára. A fajok fejlődéséről, átalakulásáról jóformán semmit sem tudunk s ezért azok, kik alkalmas helyen laknak nagyon sok érdekes felfedezést tehetnének.

Nehogy az érdeklődők e nem képviselőit összetévezzék más legyekkel, melyek ugyanezek a helyeken élnek, ide mellékelem egy faj hímjének a rajzát. A szárny erezetének lefutását s a hímivarszervek elhelyezését tekintve, nem kételkedhetünk abban, hogy valóban *Clinocera* került-e szemünk elé vagy nem.

A gyűjtésre vonatkozólag a következő útbaigazításokat adhatom :

A *Clinocera* nembe tartozó fajok csakis folyóvíz mentén fordulnak elő, tehát álló vizek mellett hiába keressük őket. Jóformán nincs az a forrás, patak vagy folyó, a mely mellett kellő időben és figyelmesen kutatva, fel ne találhatnók őket. Azonban leginkább azokat a helyeket kedvelik, a hol a víznek legalább egy kis esése van, a midőn alkalma van szétfreccsenni. Ilyen helyek: a gátak, melyeken a víz vagy túlfolyik, vagy átszivárog, vízi malmok kerekei, vízesések; a lassúbb folyású vizekben a vízmosta kövek, fadarabok, hídpillérek, deszkázott vízfolyások (pl. vízi malmok mellett). Gyűjtésük ideje május elején kezdődik s valószínűleg október végéig tart.

Hogy az állatokat észrevehessük, ehhez némi gyakorlat kell, de ha egyet megláttunk, a többi már nem fogja figyelmünket kikerülni. Az állatok szürkésbarna, sötét olajzöld színe nem üt el túlságosan a környezetétől, azért eleinte nehezen lehet őket észre venni. Hozzájárul ehhez, hogy közvetlenül a víz színe felett tartózkodnak. Gátakon, vízi malmok kerekein, köveken, hídpillérekken legegyszerűbben úgy gyűjthetjük, hogy a gyűjtőüveggel lefedjük őket s néhány másodperczig várunk, míg elpusztulnak. Miután gyakran oly közel vannak a víz színéhez, hogy a gyűjtőüveg nyílásának egy része a vízbe kerül, az üveget kissé ferdén tartjuk, nehogy belülről nedves legyen, bár a legyeknek a nedvesség egyáltalában nem árt, mert a víz nem tapad hozzájuk. Az elpusztult állatot ebből az üvegből kivéve, másikba helyezzük, amazzal meg tovább gyűjtünk. Ha oly helyre bukkanunk, melyről meg vagyunk győződve, hogy ott *Clinocera* élnek, de közel jutnunk nem lehet, a hálóval néháyszor végigesapunk annak közvetlen közelében (nem baj, ha hálónk vizes is lesz) s biztosra vehetjük, hogy néhány példány zsákmányul esik. Így kell eljárunk pl. vízeséseknél.

Az összegyűjtött állatokat mielőbb minutia-tűkre tűzzük oly módon, hogy a tűt a tor alsó részébe szúrjuk, lehetőleg figyelve, ne hogy a háton jöjjön ki. Ezután még megigazítjuk a szárnyakat, hogy felfelé álljanak s ne fedjék el a tor oldalait, a melyeken fontos

bélyegek vannak, a hímeken pedig a külső ivarszervek alkotta epipygiumot gombostűvel kissé kiemeljük, hogy könnyen megvizsgálható legyen. Ez annál fontosabb, mert egyes fajokat nagyon sok esetben csak a hímivarszervek alapján különíthetünk el. A nőstények mindig nagyobb példányszámban fordulnak elő mint a hímek, azért sohasem szabad a gyűjtést addig abbahagyni, míg meg nem győződünk, hogy hím példányunk is van, mert csupán nőstények alapján sok esetben lehetetlen a fajt meghatározni.

Tekintettel arra, hogy egy és ugyanazon a helyen egyszerre 5–6 faj is szokott tanyázni, mindig sok példányt gyűtsünk, a mit könnyen megtehetünk, mert rendszeren nagy számban fordulnak elő.

A hazánkból rendelkezésemre álló anyag még nagyon csekély, azért nem akarom vizsgálataimat egyelőre befejezni, főleg abban a reményben, hogy entomologus társaim az ország különböző pontjairól bő anyagot fognak rendelkezésemre bocsátani.

Mik a régi *Clinocera* nemet több nemre bontotta fel, manapság ezeket csak alnemeknek tekintjük.

Az alnemek meghatározására a következő kulcsot használhatjuk:

Clinocera (Wiedemannia) lamellata
Lw. ♂

- 1 (2) Az ajakpaizson néhány szőr van . . . *Kowarzia* Mik.
- 2 (1) Az ajakpaizs csupasz.
- 3 (6) A szárnyjegy (*stigma*) hiányzik.
- 4 (5) A szárnyak nem foltosak . . . *Clinocera* MEIG. s. str.
- 5 (4) A szárnyak foltosak . . . *Heleodromia* HAL.
- 6 (3) A szárnyjegy megván.
- 7 (8) A szárnyak foltosak (a szárnyjegyen kívül más foltok is vannak a szárnyon) . . . *Phaeobalia* Mik.
- 8 (7) A szárnyak nem foltosak.
- 9 (10) A tapadókorongok csökevényesek . *Bergentannia* Mik.
- 10 (9) A tapadókorongok jól fejlettek.
- 11 (12) A paizson csak két hosszabb serte van *Chamaedipsia* Mik.
- 12 (11) A paizson a két sertén kívül apró szőröcskék is vannak.

- 13 (14) Akrostikális serték¹ csak a tor elülső részén vannak. *Röderia* MIK.
 14 (13) Az akrostikális serték lehúzódnak egészen a paizsig.
 15 (16) A czombokon vannak preapikális² serték. *Eucelidia* MIK.
 16 (15) A czombokon nincsenek preapikális serték.
 17 (18) A szárnyjegy hosszúkás és közvetlenül az első hosszanti ér vége mellett fekszik *Philolutra* MIK.
 18 (17) A szárnyjegy kerekded és az első hosszanti ér végétől távolabb fekszik *Wiedemannia* ZETT.

Coleopterologiai jegyzetek.

Irta: DR. KAUFMANN ERNŐ.

III.

11. *Euplectus carpathicus* REITT. és *E. ornatifrons* REITT. — RAFFRAY francia coleopterologus, legújabb művében (I. Rov. Lapok 1911, p. 12) kimutatja, hogy ezen két faj az összehasonlítások után azonosnak bizonyult. Én Pécsen a Mecsekhegységben 1907-ben és 1909-ben egy-egy *E. carpathicus*-t találtam. Az első példányt REITTER, a másodikat én határoztam meg, még pedig nem is összehasonlítás által, hanem GANGLBAUER és REITTER művei után. Ez a két *E. carpathicus* a leírásnak megfelelően egymáshoz teljesen hasonló. Az elmúlt nyáron a pélmonostori háli erdőben rostáltam egy *Euplectus*-fajt, melyet az említett munkák alapján sehogy sem tudtam meghatározni s mely faj a gyűjteményemben is hiányzott. Mindenkor az *E. nubigena*-nál akadtam meg, a melyhez leginkább hasonlított, de sokkal nagyobb volt. Elküldtem tehát ez unicumot REITTER-nek, a ki nagy meglepetésemre, benne az *E. ornatifrons*-t ismerte fel, melyet eddig csak Erdély déli részében találtak fel néhány példányban s mely fajt REITTER csak a múlt év nyarán írt le. Már magában az a körülmény, hogy e két faj Baranyában előfordul, felette fontos adat hazánk faunájára nézve. Minthogy pedig azon helyzetben vagyok, hogy RAFFRAY kimutatását ezen 3 példány által ellenőrizhetem,

¹ Akrostikális sertéknek azokat az apró kis sertéket nevezzük, melyek a tor hátoldalának középvonalában vagy attól jobbra balra, egy vagy több sorban helyezkednek el; határukat oldalt az erős, u. n. dorsocentrális serték alkotják.

² Preapikális serték előfordulhatnak mind a czombokon, mind a láb-szárakon. Nem szabad őket összetéveszteni azokkal a sertékkal, a melyek a czombok és láb-szárak végén találhatók. A preapikális serték mindig valamivel magasabban fekszenek és szisztomatikai értékük nagyon nagy.